

Ympäristöministeriölle

Kuntaliiton täydentävä lausuma jätelain muutostyöryhmän ehdotuksiin jätelain muuttamiseksi

Ympäristöministeriö asetti 22.8.2016 työryhmän valmistelemaan jätelain (646/2011) muutosta yhdyskuntajätehuollon vastuunjaon osalta sekä selvittämään jätelain ja eduskunnan käsittelyssä olleen hankintalain yhteensovittamista. Työryhmän tehtävänä oli tammikuun 2017 loppuun mennessä valmistella jätelainsäädännön yhdyskuntajätehuollon vastuunjakoa koskevaa uudistusta ja samassa yhteydessä tarkastella myös jätelain ja hankintalainsäädännön yhteensovittamista ja tehdä näitä koskevat ehdotukset vaikutusarviointeineen. Suomen Kuntaliitto ry on ollut edustettuna työryhmässä.

Kuntaliitto esittää täydentävänä lausumanaan seuraavaa:

1. Infran eriyttäminen - markkinaehtoisen toiminnan yhtiöittäminen, selvitystyö

Työryhmän loppuraportissa esitetään jätelaissa säädettäväksi pysyväksi jätehuoltoalaa koskevaksi sidosyksikön ulosmyyntirajaksi 10 % edellyttäen, että ympäristöministeriö laatii erillisen selvityksen infran eriyttämisestä yhtiöittämällä vuoden 2017 loppuun mennessä. Selvityksen pohjalta päätettäisiin mahdollisista jatkotoimista.

Kuntaliiton näkemyksen mukaan kilpailuneutraliteetti jätealalla toteutuu ja voidaan toteuttaa kuntalaissa jo säädetyin keinoin. **Kuntien itsehallinto turvataan jo perustuslaissa (121 §). Kuntien itsehallinnon toteuttamisen lähtökohtana on muun muassa oikeus organisoida toimintonsa haluamallaan ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Tähän oikeuteen ei tule puuttua.** Sidosyksikkö on perustettu toteuttamaan tiettyä tarkoitusta, kuten jätehuollon järjestämistä, eikä tehtävää tule vaarantaa.

Selvitysmies Alkion selvityksessä "infran avaamista" koskenut kohta on jäänyt keskeneräiseksi ongelman asetteluun, tunnistamiseen ja todentamiseen näkökulmasta. Selvitys lähti liikkeelle etukäteen valitusta ratkaisutavasta ilman todellisen ongelman olemassaolon selvittämistä ja on sen vuoksi täysin kestämaton ratkaisu. **Yhtiöittämisen/eriyttämisen osalta tulisi selvittää tarkkarajaisesti, onko olemassa infraan liittyvä todellinen ongelma ja jos on, mikä se on. Vasta sen jälkeen voidaan selvittää ratkaisuvaihtoehdot ja niiden toteuttamiskelpoisuus.** Kuntaliitto huomauttaa, että kunnan järjestämää jätehuoltoa julkisena palveluna ei voida tarkastella pelkästään kilpailulainsäädännön näkökulmasta, vaan *olennaisia ovat jätehuollon terveyst- ja ympäristönäkökohdat sekä toimivuus.*

Työryhmätyön aikana on esitetty, että kilpailuneutraliteetti edellyttäisi, että jätehuollossa yhtiöittäminen tulisi tehdä erikseen biojätteiden käsittelyn ja jätteiden energiahyödyntämisen osalta. Kuntaliitto yhtyy VM:n 4.1.2017 ympäristöministeriölle toimittaman muistion sisältöön, jossa todetaan mm. seuraavaa:

"Biojätteiden käsittelyn ja jätteiden polttotoiminnan erillinen yhtiöittäminen tarkoittaa puuttumista kunnan oikeuteen organisoida toimintansa. Perustuslain 121 §:n mukaan kunnan hallinnon yleisistä perusteista tulee säätää lailla. Säännös tarkoittaa, että kunnan hallinnon organisoituminen pitäisi jättää kunnan itsehallinnon päätettäväksi. Jos sitä rajoitetaan, tulee siihen olla riittävät perusteet.

Erillistä yhtiöittämisvaatimusta on perusteltu kansallisen kilpailuneutraliteetin varmistamisella. Tosiasiassa kyse on kuitenkin kilpailun avaamisesta, joka joko vaikeuttaa kunnan lakisääteisen velvoitteen hoitamista tai ainakin tuo sen hoitamiseen uusia riskejä. Kun kyse on lakisääteisen ja yhteiskunnallisesti tärkeän velvoitteen

hoitamisesta, ei erillinen yhtiöttämisvaatimus ole perusteltu. Mahdolliset kilpailuneutraaliteettiongelmat ovat poistettavissa muullakin tavoin, kuin vaarantamalla lakisääteisen veloitteen kokonaisvastuun kannon. Näitä muita keinoja ovat mm. markkinahinnoittelun edellyttäminen sekä siihen liittyvät riittävät valvontakeinot KKV:lle.”

2. Markkinapaikan perustamisen selvittäminen

Työryhmän loppuraportissa esitetään selvitettäväksi jätehuollon markkinapaikan perustamista. Loppuraportissa todetaan, että selvitys laadittaisiin vuoden 2017 loppuun mennessä ministeriöiden ja Kilpailu- ja kuluttajaviraston yhteistyönä.

Ehdotetussa markkinapaikkaa koskevassa **selvityksessä on otettava huomioon myös jätealan sidosryhmien, palvelunkäyttäjien ja käytännön toimijoiden näkemykset**. Myös markkinapaikkaan liittyvät käytännön vastuut, velvollisuudet ja rahoitukseen liittyvät kysymykset sekä markkinapaikan laajuus ja velvoittavuus on selvitettävä huolella.

3. Sosiaali- ja terveydenhuollon ja maakuntien yhdyskuntajätteistä

Kuntaliitto haluaa kiinnittää huomiota jätelakityöryhmän työssä sosiaali- ja terveysministeriön vahvasti esiin tuomiin huoliin kunnan toiminnan ulkopuolelle jäävien sosiaali- ja terveyspalveluiden jätehuoltopalveluista. Huoli on kohdistunut lähinnä jätelainsäädännön muutosten aiheuttamiin epävarmuustekijöihin jätehuoltopalvelujen saatavuudessa. Sote- ja maakuntahallinnon uudistuksen vaikutus kokonaisuudessa on merkittävä, koska kunnilta maakuntiin siirtyvät sosiaali- ja terveyspalvelut jäisivät jatkossa loppuraportissa ehdotetun kuntavastuun myötä jätelain 32 §:n soveltamisalan ulkopuolelle.

Kuntaliitto katsoo, että maakuntien jätehuollon järjestämisvastuita tulee pohtia jatkossa huolella. Luontevinta olisi säilyttää maakuntien yhdyskuntajätteet kuntavastuun piirissä myös vuoden 2019 jälkeen. SOTE-jätehuollon huoliin voitaisiin vastata myös mahdollistamalla toimijoille vaihtoehto hakemuksesta päästä kunnan jätehuollon järjestämisvastuun piiriin ja 32 §:n soveltamisalaan.

4. Vaikutusten arvioinnista

Kuntaliitto on huolissaan esitettyjen muutosten kokonaisuuden aiheuttamista vaikutuksista jätehuollon toimivuuteen ja tavoitteiden saavuttamiseen. Nyt suunnitellut muutokset johtavat yhdyskuntajätehuollon kokonaisuuden pirstoutumiseen ja siitä seuraavaan kustannusten nousuun. Myös jätehuoltopalvelujen saatavuus esim. yrityksillä ja julkisilla toimijoilla voi heikentyä. Kuntien lakisääteisiä jätehuoltotehtäviä hoitavien jätelaitosten toimintaedellytykset ovat vaarassa heikentyä oleellisesti johtuen niin kuntavastuun rajauksesta kuin markkinaehtoisen toiminnan muihin EU-maihin nähden poikkeuksellisen voimakkaasta rajoittamisesta.

Sääntelyn muutosten kokonaisvaikutuksia ei ole arvioitu kunnolla missään vaiheessa prosessia. Eri muutoksia ja niiden vaikutuksia ei voida arvioida toisistaan irrallaan. Samalla kun kuntien jätelaitosten markkinaehtoisten palvelujen tarjoamisen mahdollisuuksia rajataan merkittävästi aikaisemmasta, suunnitellaan markkinaehtoisten palvelujen tarvetta lisättäväksi kuntavastuun rajauksella. Toisaalta jätehuoltoalan yksityisillä markkinoilla ei ole kaikilta osin riittävää käsittelykapasiteettia olemassa edes nykyisillekään elinkeinotoiminnan jätteille. Suunniteltu muutostokokonaisuus aiheuttaa vääjäämättä ongelmia jätehuoltopalveluiden saatavuudessa. Vaikutukset ovat suurimmat siellä, missä jätelaitosten markkinaehtoiselle toiminnalle on jo nyt ollut tarvetta. Eri alueiden välisistä jätelaitosten markkinaehtoisten palvelujen tarpeen vaihteluista kertoo merkittävästi jätelaitosten markkinaehtoisen toiminnan vaihteluväli eri alueilla (0-18 % vuoden 2015 liikevaihdosta).

Jätteen tuottajan kannalta kokonaisvaikutus on merkittävä. Yksityisiä jätehuoltopalveluja tarjoavia yrityksiä on Suomessa verrattain vähän, erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Jätelaitosten kilpailuneutraalisti toteutetun markkinaehtoisen toiminnan liiallinen rajaaminen vaarantaisi jätehuoltopalvelujen saatavuuden ja vähentäisi tervettä kilpailua näillä alueilla, kun jätteen tuottajan valinnanmahdollisuudet todellisuudessa heikkenevät. Kokonaisuudesta muodostuu erityisen ongelmallinen, mikäli kunnan toissijaisen vastuun edellytyksiä arvioitaessa palvelun saamisen kohtuullisuusnäkökulmat jäävät taka-alalle.

Vaikutusten arvioinnissa jätehuollon perusperiaatteet, jotka liittyvät ympäristön ja terveydensuojeluun (jätelain 1 § ja EU:n jätepuitedirektiivin 1. artikla) tulee tarkastella yhtä seikkaperäisesti kuin hallitusohjelman mukainen kilpailun edistäminen. Jätehuolto on yhteiskunnallinen

välttämättömyyspalvelu, jonka saatavuuden julkisen tahon tulee viime kädessä turvata kaikille. Jätehuollon asianmukainen organisoiminen on osa huoltovarmuutta ja siten osa Suomen kokonaisturvallisuutta. Läheisyysperiaatteen mukaan jätehuollon oman infran säilyttäminen Suomessa on tärkeää.

Kuntaliitto haluaa muistuttaa, että jätehuollon sidosyksiköiden markkinaehtoisen toiminnan liiallinen rajaaminen heikentää myös mahdollisuuksia markkinaehtoisesti toteutuvaan innovaatioyhteistyöhön ja kumppanuuksiin julkisten ja yksityisten jätehuoltoalan toimijoiden välillä. Vaikutukset ulottuvat muun muassa ravinteiden kierrätyksen edistämiseen sekä kiertotalouspaketin tavoitteiden saavuttamiseen. Tätä ei ole arvioitu lainkaan. Suomella ei ole kiertotalouden kehittämisen ja EU:n laajuisten kierrätystavoitteiden näkökulmasta varaa pelata lainsäädännöllä yhtä osaavaa toimijatahoa eli kuntien jätehuoltoa yhteisten talkoiden ulkopuolelle.

Helsingissä 8. päivänä maaliskuuta 2017

SUOMEN KUNTALIITTO

Tuulia Innala
erityisasiantuntija